

Positive Psychology Research

Positive Psychology Research

E-ISSN: 2476-3705

Vol. 10, Issue 4, No.40, Winter 2025, P: 23-46

Received: 01/17/2025 Accepted: 06/17/2025

Research Article

The Role of Religious Orientation and Perceived Social Support on Hopefulness Mediated by Sense of Coherence in University Students

Mohamad Hatami Nejad : Ph.D. in Clinical Psychology, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.

hataminejad.m@ut.ac.ir

Azam Noferesti *: Assistant Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.

a.noferesti@ut.ac.ir

Abstract

This study aimed to test a structural model of students' hopefulness based on religious orientation and perceived social support. The study was quantitative in nature and employed a descriptive-correlational method using structural equation modeling. The statistical population included undergraduate students at Lorestan University during the 2023–2024 academic year. The sampling method was convenience-based and non-random. Research instruments included the Hope Scale, the Religious Orientation Scale, the Sense of Coherence Questionnaire, and the Multidimensional Scale of Perceived Social Support. Data were analyzed using statistical tests such as Pearson correlation, path analysis, and mediation analysis via the bootstrap method. The results indicated that religious orientation and perceived social support had significant direct effects on hopefulness. Furthermore, sense of coherence, as a partial mediating variable, strengthened the relationship between religious orientation and social support with hopefulness. Overall, the findings showed that intrinsic religious orientation increases hopefulness by enhancing the sense of coherence, while perceived social support fosters a sense of belonging and psychological security, thereby reinforcing a positive outlook on the future. These results highlight the key role of sense of coherence in explaining the relationship between religious and social factors with hopefulness. It is recommended that intervention programs be implemented to strengthen intrinsic religious orientation and expand supportive social networks in order to enhance hopefulness and mental health among students.

Keywords: religious orientation, perceived social support, sense of coherence, hopefulness, university students.

Introduction

Hopefulness is a fundamental component of positive psychology, reflecting individuals' belief in their ability to achieve goals and overcome life challenges. Among university students, psychological stressors can significantly reduce hope. Previous research has identified religious orientation and perceived social support as critical predictors of hope. Intrinsic religious orientation provides individuals with meaning and a framework for resilience, while perceived social support enhances emotional security and social belonging. However, the mediating role of sense of coherence—a concept introduced by Antonovsky describing a global orientation to view life as comprehensible, manageable, and meaningful—has not been fully explored in this context. This study aimed to address this gap by constructing a comprehensive structural model of hopefulness among students, incorporating both direct and indirect pathways through sense of coherence.

Method

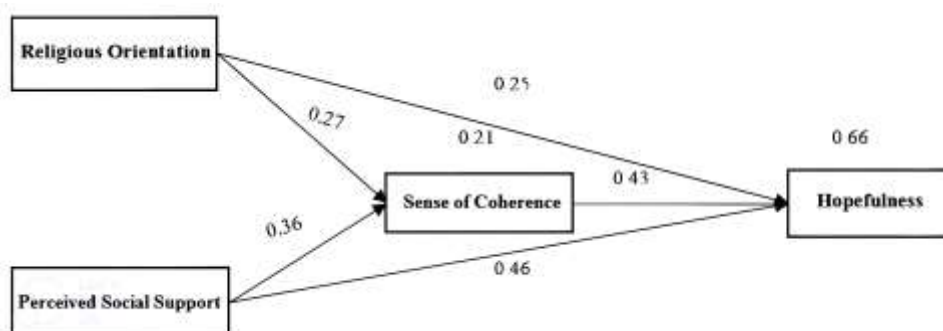
This descriptive-correlational study employed structural equation modeling to test the proposed model. The statistical population consisted of undergraduate students at Lorestan University, Iran in the

2023–2024 academic year ($N \approx 7500$). Based on Kline's (2016) rule and accounting for potential dropout, 320 questionnaires were distributed, and 300 valid responses were analyzed. Inclusion criteria included being an undergraduate student, informed consent, and absence of psychiatric disorders or substance abuse. Instruments used were the Snyder Hope Scale (Cronbach's $\alpha = 0.79$), Allport and Ross Religious Orientation Scale ($\alpha = 0.74$ – 0.79), Antonovsky's 13-item Sense of Coherence Scale ($\alpha = 0.82$), and the MSPSS ($\alpha = 0.78$). Data were analyzed using SPSS 26 and AMOS 24. SEM assumptions such as normality, multicollinearity, and sample adequacy were verified before analysis.

Results

The participants' mean age was 21.53 ($SD = 3.29$), with 64.3% female and 77.3% single. All variables showed acceptable skewness and kurtosis, indicating normal distribution. Descriptive statistics indicated high levels of hopefulness, religious orientation, and perceived social support. Pearson correlations showed significant relationships among all variables ($p < 0.01$). The structural model demonstrated excellent fit ($\chi^2/df = 1.619$, CFI = 0.989, TLI = 0.984, RMSEA = 0.046), as depicted in Figure 1, which presents the final research model.

Figure 1
Final Research Model

Standardized path coefficients are presented in Table 1. Perceived social support ($\beta = 0.46$, $p < 0.001$) and religious orientation ($\beta = 0.25$, $p < 0.001$) directly predicted hopefulness. In addition, both variables significantly predicted sense of coherence ($\beta = 0.36$ and $\beta = 0.27$, respectively). Sense of coherence also had a direct effect on hopefulness ($\beta = 0.43$, $p < 0.001$). Bootstrap analysis confirmed the

mediating role of sense of coherence: religious orientation $\rightarrow$ sense of coherence $\rightarrow$ hopefulness ($\beta = 0.11$, 95% CI [0.033, 0.149], $p = 0.005$), and perceived social support $\rightarrow$ sense of coherence $\rightarrow$ hopefulness ($\beta = 0.15$, 95% CI [0.087, 0.232], $p = 0.001$). The model explained 66% of the variance in hopefulness and 21% in sense of coherence.

Table 1
Standardized Direct and Indirect Path Coefficients

Predictor	Outcome	β	SE	CR	p
Perceived Social Support	Hopefulness	0.46	0.062	7.129	<0.001
Religious Orientation	Hopefulness	0.25	0.056	3.336	<0.001
Perceived Social Support	Sense of Coherence	0.36	0.126	5.746	<0.001
Religious Orientation	Sense of Coherence	0.27	0.125	3.423	<0.001
Sense of Coherence	Hopefulness	0.43	0.030	6.959	<0.001
Social Support $\rightarrow$ SOC $\rightarrow$ Hope	Indirect Effect	0.15	—	—	0.001
Religion $\rightarrow$ SOC $\rightarrow$ Hope	Indirect Effect	0.11	—	—	0.005

Note: SOC = Sense of Coherence; Indirect effects derived using bootstrap (2000 resamples, 95% CI).

Conclusion

These findings highlight the significant role of sense of coherence as a psychological mechanism that bridges religious and social resources with students' mental well-being. Individuals with a strong sense of coherence are more likely to perceive life as comprehensible, manageable, and meaningful, which enhances their ability to remain hopeful even during adversity. In this study, intrinsic religious orientation contributed to hopefulness by fostering existential meaning and spiritual resilience, while perceived social support functioned as a protective factor by promoting a sense of belonging and emotional safety. The partial mediation effect of sense of coherence indicates that while religious and social factors directly impact hopefulness, their influence is

significantly amplified when individuals internalize a coherent worldview. Therefore, strengthening students' sense of coherence can be seen as a strategic target for educational and mental health interventions aiming to enhance hope and future-oriented thinking. Programs designed to enhance intrinsic religious values and expand supportive peer and family networks may significantly promote university students' psychological resilience and optimism.

Ethical Consideration

Compliance with Ethical Guidelines: All participants provided informed consent, and ethical approval was obtained from the relevant institutional review board.

Authors' Contributions: All authors equally contributed to the conception, design, and execution of the study.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

Funding: Authors received no external funding for conducting the study.

Acknowledgment: The authors express their gratitude to the participating students and administrative staff of Lorestan University for their cooperation.

مقاله پژوهشی

نقش جهت‌گیری مذهبی و حمایت اجتماعی ادراک‌شده بر امیدواری با میانجی‌گری حس انسجام در دانشجویان

محمد حاتمی‌نژاد: دانشجوی دکتری روانشناسی بالینی، گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

hataminejad.m@ut.ac.ir

اعظم نوفرستی* : استادیار گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
a.noferesti@ut.ac.ir

چکیده

این پژوهش با هدف تدوین مدل ساختاری امیدواری دانشجویان بر اساس جهت‌گیری مذهبی و حمایت اجتماعی ادراک‌شده انجام شد. طرح پژوهش از نظر ماهیت کمی است. روش پژوهش از نوع توصیفی-همبستگی بود که از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری انجام شد. جامعه آماری در این پژوهش شامل دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه لرستان در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ بود. روش نمونه‌گیری در این پژوهش در دسترس و غیرتصادفی بود. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه امیدواری، مقیاس جهت‌گیری مذهبی، پرسشنامه حس انسجام و مقیاس چندبُعدی حمایت اجتماعی ادراک‌شده بودند. داده‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری همبستگی پیرسون، تحلیل مسیر و تحلیل میانجی‌گری به روش بوت‌استرپ تجزیه و تحلیل شد. نتایج نشان داد جهت‌گیری مذهبی و حمایت اجتماعی ادراک‌شده تأثیر مستقیم معناداری بر امیدواری دارند. همچنین، حس انسجام به عنوان متغیر میانجی جزئی، نقش جهت‌گیری مذهبی و حمایت اجتماعی با امیدواری را تقویت می‌کند. به طور کلی، یافته‌ها نشان داد جهت‌گیری مذهبی درونی با تقویت حس انسجام، امیدواری را افزایش می‌دهد، در حالی که حمایت اجتماعی ادراک‌شده با ایجاد حس تعلق و امنیت روانی، دیدگاه مثبت به آینده را تقویت می‌کند. این نتایج نشان‌دهنده نقش کلیدی حس انسجام در تبیین روابط بین عوامل مذهبی و اجتماعی با امیدواری است. پیشنهاد می‌شود برنامه‌های مداخله‌ای با هدف تقویت جهت‌گیری مذهبی درونی و گسترش شبکه‌های اجتماعی حمایت‌کننده برای ارتقای امیدواری و سلامت روان دانشجویان اجرا شوند.

واژه‌های کلیدی: جهت‌گیری مذهبی، حمایت اجتماعی ادراک‌شده، حس انسجام، امیدواری، دانشجویان.

* نویسنده مسئول:

مقدمه

امید به زندگی یکی از مفاهیم بنیادی در روان‌شناسی مثبت‌نگر است که به نگرش مثبت و باور فرد به توانایی خود در دستیابی به اهداف و غلبه بر چالش‌های زندگی اشاره دارد (Karimi et al., 2022). این مفهوم علاوه بر انعکاس وضعیت روانی و عاطفی افراد، به عنوان یکی از شاخص‌های کلیدی سلامت روان و کیفیت زندگی نیز شناخته می‌شود (Abuelezam et al., 2022). در میان جمعیت‌های مختلف، دانشجویان به دلیل مواجهه با چالش‌های روانی، اجتماعی و تحصیلی، بیش از سایر گروه‌ها در معرض کاهش امید به زندگی قرار دارند (Khoshgoftar et al., 2023). از این رو، شناسایی عوامل مؤثر بر امید به زندگی در این گروه می‌تواند زمینه‌ساز ارائه مداخلات مؤثر در راستای بهبود سلامت روان و عملکرد اجتماعی آنان باشد (Dietz et al., 2020). در این راستا، متغیرهای جهت‌گیری مذهبی، حمایت اجتماعی ادراک‌شده و حس انسجام به عنوان عوامل کلیدی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته‌اند (Ezzy et al., 2020).

جهت‌گیری مذهبی یکی از مهم‌ترین متغیرهای روان‌شناختی در تبیین امید به زندگی است (Counted et al., 2022) که به واسطه ایجاد یک چارچوب معنایی و ارزشی، می‌تواند تأثیراتی جالب توجه بر نگرش افراد نسبت به آینده داشته باشد (Mikaeili & Hatami, 2024; Upenieks et al., 2023). آلپورت، روان‌شناس برجسته، جهت‌گیری مذهبی را به دو سبک اصلی درونی و بیرونی تقسیم‌بندی کرده است (Talebian et al., 2023). افراد با جهت‌گیری مذهبی درونی، مذهب را به عنوان بخش جدایی‌ناپذیر از

زندگی خود در نظر می‌گیرند (Wnuk, 2021) و آن را راهنمایی برای رفتار، تصمیم‌گیری و مواجهه با چالش‌های زندگی می‌دانند (Khorakian et al., 2024). در این سبک، باورهای مذهبی نه فقط منبعی برای معنا و آرامش هستند، بلکه احساس هدفمندی را تقویت و به فرد در تفسیر وقایع، مدیریت چالش‌ها و افزایش تاب‌آوری در برابر ناملازمات کمک می‌کنند (Kelley et al., 2024). در مقابل، در جهت‌گیری مذهبی بیرونی، مذهب بیشتر به عنوان وسیله‌ای برای دستیابی به منافع شخصی یا اجتماعی (Pasaribu et al., 2021) مانند کسب احترام یا حمایت اجتماعی استفاده می‌شود (Parvandi et al., 2018). پژوهش‌ها نشان داده‌اند جهت‌گیری مذهبی درونی با افزایش امید به زندگی مرتبط است (Hatami Nejad Humala et al., 2024)؛ زیرا چنین نگرشی به افراد کمک می‌کند در مواجهه با ناملازمات، به منابع درونی خود تکیه کنند و احساس معنا و هدف در زندگی را تقویت کنند (Krok et al., 2021).

حمایت اجتماعی ادراک‌شده یکی دیگر از عوامل مؤثر در امید به زندگی است که به ادراک فرد از حضور منابع حمایتی مانند خانواده، دوستان و جامعه اشاره دارد (Budak & Ay Kaatsız, 2024). این متغیر با افزایش احساس تعلق و امنیت روانی، نقشی مهم در توانمندسازی افراد در برابر فشارها و استرس‌های زندگی ایفا می‌کند (Noroozi Homayoon et al., 2024). حمایت اجتماعی به فرد کمک می‌کند تا احساس کند در مواجهه با مشکلات تنها نیست و منابعی برای دریافت کمک و همدلی در اختیار دارد. این امر می‌تواند به افزایش تاب‌آوری روان‌شناختی،

تأثیرات مثبت جهت‌گیری مذهبی درونی را تقویت و منابع روان‌شناختی فرد را در راستای تقویت امید به زندگی بسیج کند (He et al., 2024).

حس انسجام به عنوان متغیری میانجی، نقشی اساسی در روابط میان جهت‌گیری مذهبی، حمایت اجتماعی و امید به زندگی ایفا می‌کند (Jeserich et al., 2023). این مفهوم که نخستین بار توسط آنتونوسکی مطرح شد، به نحوه ادراک فرد از جهان به عنوان یک کل منسجم، معنادار و قابل پیش‌بینی اشاره دارد (Noroozi Homayoon et al., Fallahi et al., 2023). بر اساس این دیدگاه، افرادی که از سطح بالایی از حس انسجام برخوردار هستند، وقایع زندگی را نه به عنوان مجموعه‌ای از رویدادهای تصادفی و آشوب‌گونه، بلکه به عنوان پدیده‌هایی معنادار و دارای نظم درک می‌کنند (Narimani & Eyni, 2021). این ادراک به آنها کمک می‌کند تا با چالش‌ها و ناملازمات زندگی به شیوه‌ای سازگارانه‌تر برخورد کنند، احساس کنترل بیشتری بر شرایط داشته باشند و در نهایت، راهبردهایی مؤثرتر برای مقابله با استرس و فشارهای روانی اتخاذ کنند. در واقع، حس انسجام نه فقط به ایجاد ثبات شناختی و عاطفی در فرد منجر می‌شود، بلکه نقشی مهم در ارتقای سلامت روان و افزایش امید به آینده دارد (Hatami Nejad et al., 2024). حس انسجام به افراد کمک می‌کند تا چالش‌های زندگی را قابل مدیریت ببینند و از منابع معنوی و اجتماعی خود به شکلی کارآمدتر بهره‌برداری کنند (Feldman et al., 2018). به بیان دیگر، افرادی که از حس انسجام بیشتری برخوردار هستند، درکی بهتر از حمایت‌های اجتماعی و معنای زندگی دارند که این موضوع به نوبه

بهبود تنظیم هیجانی و کاهش اضطراب منجر شود. علاوه بر این، حمایت اجتماعی موجب تقویت عزت‌نفس و احساس ارزشمندی می‌شود و به فرد این اطمینان را می‌دهد که دیگران برای او اهمیت قائل هستند. در نتیجه، افراد با سطحی بالاتر از حمایت اجتماعی، در شرایط بحرانی و چالش‌های زندگی، راهکارهای مقابله‌ای مؤثرتری اتخاذ می‌کنند و امید بیشتری به آینده خواهند داشت (Chen et al., 2021). در محیط دانشگاهی که دانشجویان عمدتاً با چالش‌هایی همچون دوری از خانواده، تطبیق با شرایط جدید و ایجاد روابط اجتماعی تازه مواجه می‌شوند، حمایت اجتماعی اهمیتی مضاعف پیدا می‌کند (D'Amico Guthrie & Fruiht, 2020). این حمایت می‌تواند به عنوان یک عامل محافظتی عمل کند و از طریق ایجاد احساس تعلق، کاهش استرس‌های ناشی از استقلال فردی و تسهیل فرایند سازگاری، نقشی مؤثر در سلامت روانی و افزایش امید به زندگی دانشجویان ایفا کند. ارتباطات حمایتی با خانواده، دوستان و همسالان می‌تواند حس امنیت روانی را تقویت و فرد را در برابر تنهایی، اضطراب و فشارهای تحصیلی مقاوم‌تر کند (Xiang et al., 2020). دانشجویانی که احساس حمایت اجتماعی بیشتری دارند، نه فقط از نظر روانی پایدارتر هستند، بلکه نگرشی مثبت‌تر نسبت به آینده دارند و امید به زندگی بیشتری را تجربه می‌کنند (D'Amico Guthrie & Fruiht, 2020). شواهد پژوهشی حاکی از آن است که حمایت اجتماعی می‌تواند از طریق تقویت حس ارزشمندی و کاهش احساس تنهایی، امید به زندگی را به طور مستقیم و غیرمستقیم افزایش دهد (Bareket-Bojmel et al., 2021). علاوه بر این، حمایت اجتماعی می‌تواند

خود امید به زندگی را تقویت می‌کند (López-Martínez et al., 2021). پژوهش‌های متعدد نشان داده‌اند حس انسجام نه فقط توانایی مقابله با استرس را افزایش می‌دهد، بلکه به عنوان پلی میان عوامل مذهبی و اجتماعی عمل و تأثیر آنها را بر امید به زندگی تقویت می‌کند (Ben-Colomer-Pérez et al., 2022; Naim et al., 2017).

با وجود پیشرفت‌های جالب توجه در مطالعه این متغیرها، بررسی روابط ساختاری و تعاملات میان جهت‌گیری مذهبی، حمایت اجتماعی و حس انسجام در زمینه امید به زندگی همچنان نیازمند پژوهش‌های جامع‌تر است. اگرچه پژوهش‌های پیشین تأثیر جهت‌گیری مذهبی بر امید به زندگی را نشان داده‌اند و به ویژه تأکید کرده‌اند جهت‌گیری مذهبی درونی نقشی مؤثرتر در مقایسه با جهت‌گیری بیرونی ایفا می‌کند، این پژوهش‌ها معمولاً به نقش میانجی حس انسجام توجه کافی نداشته‌اند. همچنین، در حالی که تأثیر حمایت اجتماعی بر امید به زندگی به طور گسترده تأیید شده است، نقش این متغیر در ارتباط با جهت‌گیری مذهبی و حس انسجام به صورت هم‌زمان بررسی نشده است. بر اساس این شکاف‌های نظری، پژوهش با هدف تدوین یک مدل ساختاری جامع برای بررسی امید به زندگی دانشجویان انجام شده است. این مدل تلاش دارد تا با

شناسایی تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم جهت‌گیری مذهبی و حمایت اجتماعی ادراک‌شده و نقش میانجی حس انسجام به درکی عمیق‌تر از عوامل مؤثر بر امید به زندگی دست یابد. نتایج این پژوهش می‌تواند به غنی‌تر کردن ادبیات نظری در این زمینه و همچنین ارائه راهکارهای عملی برای بهبود وضعیت روانی و اجتماعی دانشجویان کمک کند. به منظور تصریح مفروضات پژوهش، شکل (۱) رسم شده است.

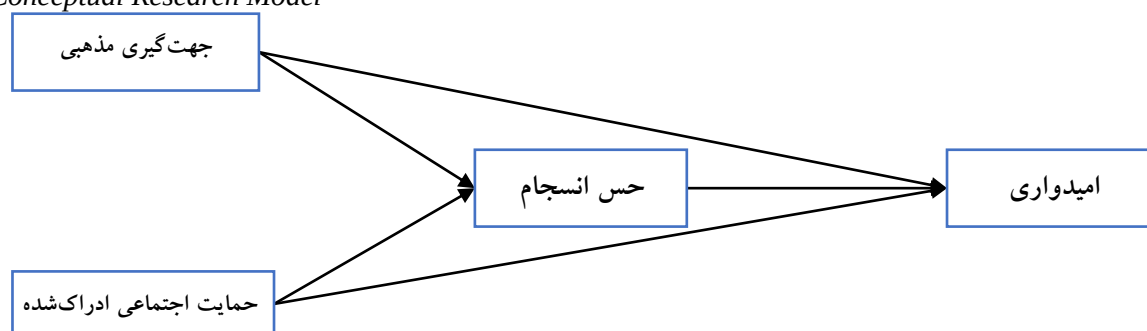
فرضیه‌های پژوهش:

- ۱- جهت‌گیری مذهبی بر امیدواری دانشجویان اثر مستقیم و معنادار دارد.
- ۲- حمایت اجتماعی ادراک‌شده بر امیدواری دانشجویان اثر مستقیم و معنادار دارد.
- ۳- حس انسجام بر امیدواری دانشجویان اثر مستقیم و معنادار دارد.
- ۴- جهت‌گیری مذهبی بر حس انسجام دانشجویان اثر مستقیم و معنادار دارد.
- ۵- حمایت اجتماعی ادراک‌شده بر حس انسجام دانشجویان اثر مستقیم و معنادار دارد.
- ۶- جهت‌گیری مذهبی با میانجی‌گری حس انسجام بر امیدواری دانشجویان اثر دارد.
- ۷- حمایت اجتماعی ادراک‌شده با میانجی‌گری حس انسجام بر امیدواری دانشجویان اثر دارد.

شکل ۱

مدل مفهومی پژوهش

Figure 1
Conceptual Research Model

روش

روش پژوهش، جامعه آماری و نمونه: روش پژوهش توصیفی-همبستگی بود و با هدف تدوین مدل ساختاری امیدواری دانشجویان بر اساس جهت‌گیری مذهبی و حمایت اجتماعی ادراک‌شده، با نقش میانجی حس انسجام انجام شده است. جامعه آماری پژوهش کلیه دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه لرستان در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ بودند که با توجه به آمار دانشگاه، حدود ۷۵۰۰ نفر برآورد می‌شوند. برای تعیین حجم نمونه، از قاعده سرانگشتی کلاین استفاده شد (Kline, 2015) و بر مبنای متغیرهای قابل مشاهده، تعداد ۲۶۰ نفر به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شدند؛ ولی با در نظر گرفتن احتمال ریزش نمونه، تعداد ۳۲۰ پرسشنامه توزیع شد. ملاک‌های ورود به پژوهش دانشجوی مقطع کارشناس بودن، رضایت آگاهانه، عدم اختلال به مشکلات روان‌پزشکی و عدم سوءمصرف مواد مخدر بودند؛ ملاک‌های خروج از پژوهش نیز عدم تکمیل پرسشنامه‌ها و عدم همکاری در پژوهش انتخاب شدند. با توجه به برطرف کردن

محدودیت‌های ناشی از بیماری کرونا، روش نمونه‌گیری به صورت فیزیکی و در محیط دانشگاه انجام شد. پرسشنامه‌ها به صورت مستقیم به دانشجویان تحویل داده و پس از تکمیل، جمع‌آوری شدند. پس از پالایش داده‌ها و حذف نمونه‌های ناقص، تعداد ۳۰۰ پرسشنامه معتبر برای تحلیل آماری استفاده شدند.

ابزار سنجش: پرسشنامه امید به زندگی^۱: این پرسشنامه توسط اشنایدر و همکاران در سال ۱۹۹۱ تهیه شده است (Snyder et al., 1991). این پرسشنامه برای افراد بالای ۱۵ سال طراحی شده و هدف آن سنجش میزان امید به زندگی است. این ابزار شامل ۱۲ پرسش است و بر اساس مقیاس لیکرت ۴ گزینه‌ای از ۱ (کاملاً نادرست) تا ۴ (کاملاً درست) امتیازدهی می‌شود. پرسش‌های ۲، ۹، ۱۰ و ۱۲ برای ارزیابی تفکر عاملی، پرسش‌های ۱، ۴، ۷ و ۸ برای سنجش تفکر راهبردی و پرسش‌های ۳، ۴، ۶ و ۱۱ به عنوان پرسش‌های انحرافی در نظر گرفته شده‌اند. دامنه نمرات بین ۸ تا ۳۲ متغیر است و نمرات بالاتر نشان‌دهنده امید بیشتر در فرد

¹ Life Expectancy Questionnaire

هستند. سازندگان مقیاس اعتبار آن را از طریق بازآزمایی بعد از ۳ هفته ۰/۸۵ و برای زیرمقیاس‌های عاملی ۰/۸۱ و راهبردی ۰/۷۴ گزارش کردند. همسانی درونی مقیاس از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۴ گزارش شده است (Snyder et al., 1991). در ایران، میزان همسانی درونی کل آزمون بین ۰/۷۴ تا ۰/۸۴ گزارش شده است و پایایی آزمون-بازآزمون ۰/۸۰ بوده که در دوره‌های طولانی‌تر ۸ تا ۱۰ هفته‌ای حتی افزایش یافته است. همسانی درونی زیرمقیاس عاملی ۰/۷۱ تا ۰/۷۶ و زیرمقیاس راهبردی ۰/۶۳ تا ۰/۸۰ بود. در رابطه با اعتبار هم‌زمان پرسشنامه با پرسشنامه‌های خوش‌بینی، انتظار دست‌یابی به هدف و عزت‌نفس همبستگی ۰/۵۰ تا ۰/۶۰ دارد که نشان‌دهنده اعتبار این پرسشنامه است (Kermani et al., 2011). میزان ضریب پایایی به روش آلفای کرونباخ در این پژوهش ۰/۷۹ به دست آمد.

مقیاس جهت‌گیری مذهبی^۱: این پرسشنامه توسط آلپورت و راس در سال ۱۹۶۷ تهیه شد. این مقیاس شامل ۲۱ گویه است و دارای دو خرده‌مقیاس جهت‌گیری مذهبی بیرونی (۱۲ گویه) و جهت‌گیری مذهبی درونی (۹ گویه) است که جهت‌گیری مذهبی را اندازه‌گیری می‌کنند (Allport & Ross, 1967). این مقیاس بر اساس طیف لیکرت ۴ درجه‌ای نمره‌گذاری می‌شود؛ به این صورت که «کاملاً مخالفم» نمره ۱، «تقریباً مخالفم» نمره ۲، «تقریباً موافقم» نمره ۳ و «کاملاً موافقم» نمره ۴ در نظر گرفته شده است. دامنه نمرات این مقیاس از ۲۱ تا ۸۴ متغیر است؛ به طوری که نمرات بالاتر نشان‌دهنده جهت‌گیری مذهبی قوی‌تر در افراد هستند. مطالعات بین‌المللی پایایی این ابزار را با

استفاده از ضریب آلفای کرونباخ بررسی کرده‌اند و ضرایب به‌دست‌آمده برای جهت‌گیری مذهبی درونی ۰/۹۰ و برای جهت‌گیری مذهبی بیرونی ۰/۸۰ گزارش شده‌اند (Francis et al., 2019). همچنین، آلپورت و راس ضریب همبستگی میان دو نوع جهت‌گیری مذهبی را برابر ۰/۲۱- و در سطح $p > ۰/۰۱$ معنادار اعلام کردند که نشان‌دهنده تمایز نسبی این دو سبک از یکدیگر است (Allport & Ross, 1967). در ایران نیز بررسی‌های انجام‌شده میزان پایایی این مقیاس را تأیید کرده‌اند. پژوهش طباطبایی و همکاران (2023) نشان داد ضریب آلفای کرونباخ برای جهت‌گیری مذهبی بیرونی ۰/۷۶ و برای جهت‌گیری مذهبی درونی ۰/۸۲ است که بیانگر همسانی درونی مطلوب این مقیاس است. علاوه بر این، در این پژوهش ضرایب آلفای کرونباخ برای جهت‌گیری مذهبی بیرونی ۰/۷۴ و برای جهت‌گیری مذهبی درونی ۰/۷۹ به دست آمد که این نتایج بر پایایی مناسب ابزار در نمونه‌های ایرانی نیز دلالت دارد (Tabatabaee et al., 2023). در این مطالعه نیز ضریب آلفای کرونباخ برای جهت‌گیری بیرونی ۰/۷۴ و جهت‌گیری درونی ۰/۷۹ محاسبه شد.

پرسشنامه حس انسجام نسخه کوتاه‌شده^۲: پرسشنامه حس انسجام توسط انتونوسکی ساخته و تدوین شده است. در ابتدا، این ابزار شامل ۲۹ پرسش و دارای سه خرده‌مقیاس ادراک‌پذیری، معناداری و کنترل‌پذیری بوده است. نسخه کوتاه‌شده آن به ۱۳ پرسش کاهش پیدا کرده است و ادراک‌پذیری (۲-۶-۸-۹)، معناداری (۴-۷-۱۱-۱۲) و کنترل‌پذیری (۱-۳-۵-۱۰-۱۳) را شامل می‌شود (Antonovsky, 1987). نمره‌گذاری از

^۱ Religions Orientation Scale (ROS)

^۲ Sense of Coherence 13 scale (SOC)

(1988) در بررسی‌های اولیه خود، پایایی این ابزار را مطلوب گزارش کردند. همچنین، بشارت (2007) با استفاده از تحلیل عاملی، روایی مقیاس را تأیید و پایایی آن را برای ابعاد حمایت اجتماعی دریافت‌شده از خانواده، دوستان و افراد مهم زندگی به‌ترتیب ۰/۸۶، ۰/۸۶ و ۰/۸۲ اعلام کرده است. در این پژوهش نیز پایایی این مقیاس از طریق ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۸ محاسبه شد که نشان‌دهنده همسانی درونی مناسب ابزار برای اندازه‌گیری حمایت اجتماعی در نمونه‌های ایرانی است.

روش اجرا و تحلیل: تجزیه و تحلیل داده‌ها با بهره‌گیری از مدل‌سازی معادلات ساختاری و روش‌های آماری توصیفی، از جمله محاسبه میانگین، انحراف معیار، کجی و کشیدگی به منظور بررسی توزیع متغیرها انجام شد. همچنین، برای ارزیابی میزان ارتباط بین متغیرها، از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. آزمون فرضیه‌های پژوهش و بررسی روابط بین متغیرهای پژوهش از طریق تحلیل مسیر در چارچوب مدل‌سازی معادلات ساختاری انجام شد. به منظور بررسی نقش میانجی، از روش بوت‌استرپ^۲ استفاده شد. کلیه تحلیل‌های آماری با نرم‌افزارهای SPSS نسخه ۲۶ و AMOS نسخه ۲۴ انجام شد تا شاخص‌های برازش مدل و معناداری مسیرهای مفهومی ارزیابی شوند.

یافته‌ها

بر اساس یافته‌های پژوهش، میانگین و انحراف معیار سن شرکت‌کنندگان به‌ترتیب برابر ۲۱/۵۳ و ۳/۲۹ سال بوده است. از مجموع ۳۰۰ دانشجو، تعداد ۱۹۳ نفر

طریق طیف لیکرت هفت‌درجه‌ای تدوین شده است که کمترین نمره ۱۳ و بیشترین نمره ۹۱ است که به‌ترتیب نشان‌دهنده کمترین و بیشترین مقدار حس انسجام است (Antonovsky, 1993). در مطالعات، گذاشته آلفای کرونباخ حس انسجام از مقدار ۰/۷۰ تا ۰/۹۲ تأیید شده است (Rohani et al., 2010). همچنین، اعتبار درونی سازه در مطالعاتی متعدد از مقدار ۰/۸۲ تا ۰/۸۶ گزارش شده است (Narimani & Eyni, 2021). نسخه هنجاریابی‌شده در ایران روی دانشجویان انجام شده است که به‌ترتیب روی پسر و دختر، آلفای کرونباخ ۰/۷۵ و ۰/۷۸ محاسبه شده است (Mahammadzadeh et al., 2010). در این مطالعه، ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ به دست آمده است.

مقیاس چندبعدی حمایت اجتماعی ادراک‌شده^۱: این پرسشنامه که توسط زیمت و همکاران طراحی شده است، ابزاری ۱۲سؤالی برای سنجش حمایت اجتماعی ادراک‌شده در سه حوزه اصلی شامل خانواده، دوستان و افراد مهم زندگی است (Zimet et al., 1988). این مقیاس بر اساس طیف لیکرت ۷درجه‌ای از «کاملاً مخالف» (نمره ۱) تا «کاملاً موافق» (نمره ۷) نمره‌گذاری می‌شود. مجموع نمرات در این پرسشنامه از ۱۲ تا ۸۴ متغیر است؛ به این معنا که نمرات بالاتر نشان‌دهنده حمایت اجتماعی ادراک‌شده بیشتر و احساسی قوی‌تر از دریافت حمایت روانی و عاطفی از سوی منابع مختلف هستند، در حالی که نمرات پایین‌تر به معنای درک کمتر از حمایت اجتماعی و احساس انزوای بیشتر فرد هستند. مطالعاتی متعدد روایی و پایایی این مقیاس را تأیید کرده‌اند. زیمت و همکاران

¹ Multidimensional Scale of Perceived Social Support (MSPSS)

² Bootstrap

(۶۴/۳ درصد) دختر و ۱۰۷ نفر (۳۵/۷ درصد) پسر بودند. تمامی شرکت‌کنندگان در مقطع کارشناسی مشغول به تحصیل بودند. همچنین، وضعیت تأهل شرکت‌کنندگان نشان می‌دهد ۲۳۲ نفر (۷۷/۳ درصد) مجرد و ۶۸ نفر (۲۲/۷ درصد) متأهل بودند. با توجه به جدول (۱)، مقادیر کجی و کشیدگی تمامی متغیرهای آشکار پژوهش در بازه -۲ تا +۲ قرار دارند و نرمال‌بودن توزیع داده‌ها رد نشده است. این ویژگی، داده‌ها را برای اجرای تحلیل‌هایی پیچیده‌تر مانند مدل‌سازی معادلات ساختاری مناسب می‌کند. پیش از انجام تحلیل‌های اصلی، مفروضات مدل‌سازی معادلات ساختاری به طور جامع ارزیابی شدند تا از رعایت الزامات آماری و دقت نتایج اطمینان حاصل شود. در این راستا، نرمال‌بودن توزیع داده‌ها، وجود یا عدم وجود هم‌خطی چندگانه میان متغیرهای مستقل و کفایت حجم نمونه برای اجرای تحلیل‌های مدل‌سازی ساختاری بررسی شد. برای ارزیابی نرمال‌بودن توزیع متغیرها، از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف^۱ استفاده شد که نتایج آن نشان داد نرمال‌بودن توزیع داده‌ها رد نشده است. این امر پیش‌شرطی ضروری برای استفاده از روش‌های پارامتریک و مدل‌سازی معادلات ساختاری محسوب می‌شود. علاوه بر این، هم‌خطی چندگانه میان متغیرهای مستقل از طریق محاسبه شاخص‌های تحمل^۲ و عامل تورم واریانس^۳ بررسی شد تا از عدم همبستگی شدید میان متغیرهای پیش‌بین اطمینان حاصل شود. همچنین، کفایت حجم نمونه با استفاده از شاخص و آزمون بارتلت^۴ ارزیابی شد که

نتایج به‌دست‌آمده مناسب‌بودن حجم نمونه را برای انجام تحلیل‌های پیشرفته تأیید کرد. رعایت این پیش‌فرض‌ها تضمین می‌کند تحلیل‌های آماری بر مبنای داده‌هایی معتبر و با توزیع استاندارد انجام شوند و نتایج پژوهش از دقت و قابلیت تعمیم زیادی برخوردار باشند ($p > 0.05$).

از آنجا که مدل‌سازی معادلات ساختاری بر پایه ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش است، میزان همبستگی میان متغیرها در جدول (۲) ارائه شده است. نتایج این جدول نشان داد تمامی متغیرهای پژوهش دارای روابط معنادار با یکدیگر هستند که این امر بر مناسب‌بودن داده‌ها برای اجرای تحلیل‌های مدل‌سازی تأکید دارد. برای اطمینان از رعایت مفروضات ضروری پیش از اجرای مدل‌سازی، آزمون دوربین-واتسون^۵ برای بررسی استقلال خطاها انجام شد. مقدار به‌دست‌آمده برابر ۱/۹۴ بود که در محدوده استاندارد ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد. این نتیجه نشان‌دهنده عدم وجود خودهمبستگی در مقادیر باقی‌مانده و اعتبار مدل برای اجرای تحلیل‌های آماری پیشرفته است. همچنین، به منظور بررسی احتمال هم‌خطی بین متغیرهای مستقل، شاخص‌های تحمل و عامل تورم واریانس محاسبه شدند. نتایج به‌دست‌آمده نشان داد مقادیر تحمل نزدیک به ۱ و مقادیر عامل تورم واریانس کمتر از ۲ بودند که بیانگر عدم وجود هم‌خطی چندگانه میان متغیرهای برون‌زا است.

^۱ Kolmogoro-Smirnov test

^۲ Tolerance

^۳ Variance Inflation Factors (VIF)

^۴ Bartlett

^۵ Durbin-Watson

جدول ۱

آماره‌های شاخص توصیفی متغیرهای پژوهش

Table 1
Descriptive Index Statistics of Research Variables

متغیر	مؤلفه	میانگین	انحراف استاندارد	کجی	کشیدگی
حمایت اجتماعی ادراک‌شده	خانواده	۱۴/۲۶	۴/۳۹	۰/۸۴	۱/۱۳
	دوستان	۱۲/۶۹	۵/۷۸	۰/۸۸	۰/۶۷
	سایر افراد	۱۲/۸۷	۶/۰۱	-۱/۰۴	۰/۸۴
	نمره کل حمایت اجتماعی	۳۹/۷۹	۱۵/۱۱	۱/۳۲	-۰/۶۳
جهت‌گیری مذهبی	درونی	۱۸/۶۲	۷/۳۸	۰/۶۹	-۰/۷۸
	بیرونی	۱۵/۵۹	۹/۸۴	۰/۵۷	۱/۱۹
	نمره کل جهت‌گیری	۳۴/۲۱	۱۷/۳۲	۱/۴۲	-۰/۸۹
	معناداری	۱۶/۳۹	۷/۸۶	۰/۷۹	-۰/۲۲
حس انسجام	کنترل‌پذیری	۱۹/۲۲	۹/۱۲	۰/۵۳	-۱/۳۷
	ادراک‌پذیری	۱۷/۵۳	۶/۸۲	۰/۹۴	۱/۱۲
	نمره کل حس انسجام	۵۳/۲۲	۱۸/۵۷	-۱/۴۱	۰/۵۳
	راهبردی	۷/۴۷	۲/۳۹	۰/۷۹	۰/۸۷
امیدواری	عاملی	۹/۶۲	۳/۵۲	۰/۶۳	۱/۲۴
	نمره کل امیدواری	۱۷/۱۳	۵/۶۲	-۰/۸۸	-۱/۳۵

از سوی دیگر، برای سنجش کفایت حجم نمونه^۱ و تناسب داده‌ها با مدل‌سازی معادلات ساختاری، شاخص کفایت حجم نمونه محاسبه شد که مقدار آن برابر ۰/۹۲ بود و نشان‌دهنده مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی است. علاوه بر این، آزمون بارتلت نیز معنادار شد (۵۳ df و $p < ۰/۰۱$) که این یافته حاکی از آن است که ماتریس همبستگی متغیرها ساختاری قابل تفسیر دارد و پیش‌فرض‌های لازم برای انجام تحلیل‌های مدل‌سازی معادلات ساختاری برآورده شده‌اند (Bollen, 1989).

جدول (۳) شاخص‌های برازش مدل پژوهش را نشان می‌دهد. نتایج جدول (۳) نشان می‌دهد بر اساس معیار هو و بتلر مدل از برازشی مطلوب برخوردار است و برازش مدل رد نشده است (Hu & Bentler, 1999). همچنین ضرایب استاندارد مسیرهای مدل مفهومی در شکل (۲) نشان داده شده‌اند.

¹ Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)

جدول ۲

ضرایب همبستگی متغیرهای پژوهش

Table 2
Correlation Coefficients of Research Variables

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵
۱- حمایت اجتماعی ادراک شده	۱				
۲- جهت‌گیری مذهبی درونی	۰/۲۷**	۱			
۳- جهت‌گیری مذهبی بیرونی	-۰/۱۹**	-۰/۴۷**	۱		
۴- حس انسجام	۰/۳۸**	۰/۲۷**	-۰/۲۶**	۱	
۵- امیدواری	۰/۵۶**	۰/۳۷**	-۰/۲۷**	۰/۵۹**	۱

جدول ۳

شاخص‌های برازش مدل پژوهش

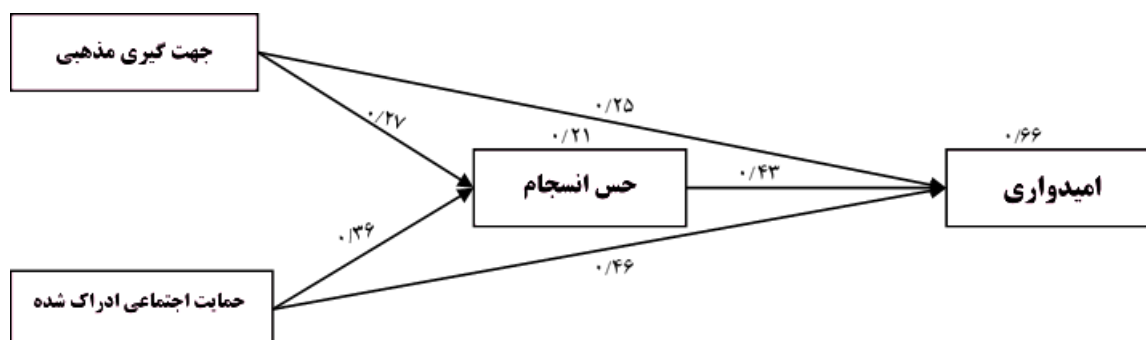
Table 3
Research Model Fit Indices

شاخص برازندگی	χ^2/df	CFI	NFI	IFI	RFI	TLI	RMSEA
مقادیر قابل قبول	<۳	۰/۹۰<	۰/۹۰<	۰/۹۰<	۰/۹۰<	۰/۹۰<	<۰/۰۸
مقادیر محاسبه شده	۱/۶۱۹	۰/۹۸۹	۰/۹۷۳	۰/۹۹۰	۰/۹۶۰	۰/۹۸۴	۰/۰۴۶

شکل ۲

مدل نهایی پژوهش

Figure 2
Final Research Model

جدول ۴

ضرایب استاندارد متغیرهای پژوهش

Table 4
Standardized coefficients of research variables

نتیجه	P	C.R	SE	ضریب بتا	متغیر ملاک	متغیر پیش‌بین
تأیید	۰/۰۰۱	۷/۱۲۹	۰/۶۲	۰/۴۶	امیدواری	حمایت اجتماعی
تأیید	۰/۰۰۱	۳/۳۳۶	۰/۰۵۶	۰/۲۵	امیدواری	جهت‌گیری مذهبی
تأیید	۰/۰۰۱	۵/۷۴۶	۰/۱۲۶	۰/۳۶	حس انسجام	حمایت اجتماعی
تأیید	۰/۰۰۱	۳/۴۲۳	۰/۱۲۵	۰/۲۷	حس انسجام	جهت‌گیری مذهبی
تأیید	۰/۰۰۱	۶/۹۵۹	۰/۰۳۰	۰/۴۳	امیدواری	حس انسجام

مقدمه بیان شده‌اند، ۵ فرضیه مستقیم در جدول (۴) آزمون و تأیید شدند و همچنین، ۲ فرضیه غیرمستقیم نیز در جدول (۵) آزمون و تأیید شده‌اند. در نتیجه، حس انسجام به صورت جزئی، نه کلی، قادر به میانجی‌گری معنادار میان متغیرهای پیش‌بین و ملاک بوده است. همچنین، حمایت اجتماعی ادراک‌شده و جهت‌گیری مذهبی در مجموع ۲۱ درصد از واریانس حس انسجام و حمایت اجتماعی ادراک‌شده، جهت‌گیری مذهبی و حس انسجام ۶۶ درصد از واریانس امیدواری دانشجویان را تبیین می‌کنند.

جدول (۴) اثرات مستقیم میان متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. همان‌گونه که در جدول (۴) ملاحظه می‌شود، ضرایب مسیر مربوط به اثر متغیرهای پژوهش معنادار هستند. در ادامه، به منظور آزمون معناداری نقش میانجی حس انسجام در تأثیر بر حمایت اجتماعی ادراک‌شده و جهت‌گیری مذهبی با امیدواری دانشجویان از آزمون بوت‌استرپ با ۲۰۰۰ نمونه استفاده شد. ($p > ۰/۰۵$).

طبق نتایج جدول (۵)، مسیر غیرمستقیم تأیید شد. بر همین اساس، با توجه به فرضیه‌هایی که در پایان

جدول ۵

نتایج آزمون بوت‌استرپ اثر غیرمستقیم مدل پژوهش

Table 5
Results of the bootstrap test of the indirect effect of the research model

مسیر غیرمستقیم	اثر غیرمستقیم	حد بالا	حد پایین	سطح معناداری
حمایت اجتماعی ادراک‌شده ← حس انسجام ← امیدواری	۰/۱۵	۰/۲۳۲	۰/۰۸۷	۰/۰۰۱**
جهت‌گیری مذهبی ← حس انسجام ← امیدواری	۰/۱۱	۰/۱۴۹	۰/۰۳۳	۰/۰۰۵*

بحث

ادراک‌شده و جهت‌گیری مذهبی با نقش میانجی حس - انسجام انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده برازش مدل بود و شاخص‌های برازش مطلوب بودند.

این پژوهش با هدف تدوین مدل ساختاری امیدواری دانشجویان بر اساس حمایت اجتماعی

(Khorakian et al., 2024). از سوی دیگر، روان‌شناسی مثبت‌نگر عقیده دارد مذهب به عنوان یک منبع روانی-اجتماعی می‌تواند نقشی مهم در تقویت شاخص‌های سلامت روان، از جمله امیدواری، ایفا کند. این ارتباط به ویژه در محیط‌های دانشگاهی که دانشجویان با استرس‌های زیادی روبه‌رو هستند، اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. جهت‌گیری مذهبی به دانشجویان کمک می‌کند تا از طریق اتصال به یک منبع معنوی، در برابر ناامیدی و استرس‌های زندگی مقاوم‌تر باشند و دیدگاهی مثبت‌تر نسبت به آینده داشته باشند (Abuelezzam et al., 2022). در نهایت، به منظور تبیین سازوکارهای روان‌شناختی اثر جهت‌گیری مذهبی بر امیدواری، می‌توان به نظریه انسجام آنتونوسکی اشاره کرد. افرادی که دارای جهت‌گیری مذهبی درونی هستند، معمولاً حس انسجام بیشتری را تجربه می‌کنند، زیرا باورهای مذهبی به آنها کمک می‌کنند تا زندگی را به عنوان پدیده‌ای معنادار، قابل فهم و قابل مدیریت ببینند. این امر می‌تواند به طور مستقیم بر نگرش مثبت افراد به آینده تأثیر بگذارد و امیدواری آنها را افزایش دهد (Jeserich et al., 2023).

همچنین، بر اساس یافته‌های پژوهش، حمایت اجتماعی ادراک‌شده به طرزی مستقیم و معنادار با افزایش امیدواری دانشجویان مرتبط است. این فرضیه با نتایج پژوهش‌های پیشین (Bareket-Bojmel et al., 2021; Budak & Ay Kaatsiz, 2024; Chen et al., 2021; D'Amico Guthrie & Friht, 2020; He et al., 2024; Xiang et al., 2020) هم‌سو بوده است. در تبیین این یافته، می‌توان گفت حمایت اجتماعی ادراک‌شده به معنای برداشت و احساسی است که فرد از در دسترس بودن حمایت‌های روانی، عاطفی و مادی

بر همین اساس، فرضیه اول اثر مستقیم جهت‌گیری مذهبی بر امیدواری دانشجویان تأیید شد. این فرضیه با نتایج پژوهش‌های پیشین (Counted et al., 2022; Humala et al., 2024; Kelley et al., 2024; Khorakian et al., 2024; Krok et al., 2021; Upenieks, 2023; Parvandi et al., 2018; Wnuk, 2021) هم‌سو بوده است. در تبیین این یافته، می‌توان گفت جهت‌گیری مذهبی، به ویژه جهت‌گیری مذهبی درونی، به عنوان یکی از مهم‌ترین متغیرهای روان‌شناختی در تقویت امیدواری افراد شناخته می‌شود؛ به این صورت که جهت‌گیری مذهبی به عنوان یک راهنمای معنوی و ارزشی در زندگی افراد، می‌تواند منبعی برای افزایش معنا، آرامش روانی و احساس هدفمندی در زندگی باشد (Hatami Nejad et al., 2025). بر اساس نظریه آلپورت و راس، افراد با جهت‌گیری مذهبی درونی، باورهای مذهبی خود را در تمام جنبه‌های زندگی‌شان به کار می‌گیرند و این باورها به آنها کمک می‌کنند تا با چالش‌های زندگی به شکلی مؤثر مواجه شوند (Allport & Ross, 1967). در چنین شرایطی، جهت‌گیری مذهبی درونی، از طریق افزایش امیدواری، توانایی دانشجویان را در مقابله با فشارهای تحصیلی و اجتماعی افزایش می‌دهد. پژوهش‌های پیشین نشان داده‌اند مذهب به واسطه ارائه یک چارچوب ارزشی و معنایی، نقشی مهم در تقویت نگرش مثبت به آینده ایفا می‌کند (Kelley et al., 2024). در این راستا، جهت‌گیری مذهبی درونی امیدواری را با تقویت احساس کنترل بر زندگی و کاهش احساس بی‌معنایی مرتبط می‌کند (Humala et al., 2024). در مقابل، جهت‌گیری مذهبی بیرونی که مذهب را ابزاری برای رسیدن به منافع اجتماعی یا شخصی می‌بیند، تأثیری کمتر بر امیدواری دارد

از سوی افراد مهم در زندگی خود دارد. این حمایت می‌تواند از سوی خانواده، دوستان و جامعه دریافت شود و نقشی مهم در تقویت سلامت روان و امیدواری افراد ایفا کند. در تبیین این رابطه، می‌توان گفت حمایت اجتماعی، حس تعلق، ارزشمندی و امنیت روانی را در افراد افزایش می‌دهد. این عوامل به دانشجویان کمک می‌کند تا دیدگاهی مثبت‌تر نسبت به آینده داشته باشند و در مواجهه با چالش‌های تحصیلی و شخصی، احساس توانمندی بیشتری کنند. همچنین، در محیط‌های دانشگاهی که دانشجویان معمولاً با فشارهای اجتماعی و دوری از خانواده روبه‌رو هستند، ادراک حمایت از سوی دوستان و همسالان به‌ویژه اهمیت دارد. این ادراک می‌تواند از شدت استرس‌ها بکاهد و به تقویت احساس امیدواری منجر شود (Chen et al., 2021). حمایت اجتماعی ادراک‌شده از طریق سازوکارهایی مختلف بر امیدواری تأثیر می‌گذارد. نخست، این حمایت به عنوان یک منبع مقابله با استرس عمل می‌کند و به دانشجویان کمک می‌کند تا راه‌حلی مؤثرتر برای مشکلات خود پیدا کنند. دوم، احساس حمایت اجتماعی می‌تواند باعث تقویت حس کنترل و خودکارآمدی در دانشجویان شود و این امر به نوبه خود به افزایش امیدواری آنها می‌انجامد. نتایج پژوهش نشان داد حمایت اجتماعی ادراک‌شده نه فقط به طور مستقیم با امیدواری ارتباط دارد، بلکه از طریق متغیر میانجی حس انسجام نیز می‌تواند این رابطه را تقویت کند. این یافته‌ها با نظریه انسجام آنتونوسکی هم‌خوانی دارد که بر اهمیت درک جهان به عنوان پدیده‌ای معنادار و قابل‌مدیریت تأکید دارد (Antonovsky, 1993). حمایت اجتماعی ادراک‌شده، با تقویت حس انسجام، به دانشجویان

کمک می‌کند تا نه فقط آینده را روشن‌تر ببینند، بلکه ابزارهای روان‌شناختی لازم برای مواجهه با ناملایمات را نیز در اختیار داشته باشند. در مجموع، حمایت اجتماعی ادراک‌شده، از طریق ایجاد یک شبکه امن روانی-اجتماعی، به دانشجویان کمک می‌کند تا با امید بیشتری به آینده نگاه کنند. یافته‌های پژوهش تأکید می‌کند برنامه‌های مداخله‌ای در سطح دانشگاه که حمایت اجتماعی میان دانشجویان را تقویت می‌کنند، می‌توانند نقشی مؤثر در بهبود سلامت روان و امیدواری دانشجویان ایفا کنند (Xiang et al., 2020).

یافته‌های پژوهش نشان داد حس انسجام تأثیری مستقیم بر افزایش امیدواری دانشجویان دارد و در عین حال، به عنوان متغیری میانجی در روابط بین جهت‌گیری مذهبی و حمایت اجتماعی ادراک‌شده با امیدواری عمل می‌کند. این یافته با نتایج پژوهش‌های پیشین (Colomer-Pérez et Ben-Naim et al., 2017; al., 2022; Fallahi et al., 2023; Feldman et al., 2021; López-Martínez et al., 2018) هم‌سو بوده است. در تبیین این یافته‌ها، می‌توان گفت دانشجویانی که از حس انسجام بیشتری برخوردار هستند، چالش‌ها و فشارهای زندگی را به عنوان اموری قابل مدیریت و معنادار درک می‌کنند و این نگرش مثبت به آنها کمک می‌کند تا حتی در شرایط دشوار نیز به آینده‌ای روشن امیدوار باشند. حس انسجام که به معنای درک جهان به عنوان پدیده‌ای قابل فهم، معنادار و قابل کنترل است، نقش کلیدی در تبیین امیدواری دانشجویان ایفا می‌کند (Hatami Nejad et al., 2024). بر اساس نظریه آنتونوفسکی، حس انسجام نقش کلیدی در ارتقای سلامت روانی ایفا می‌کند و باعث می‌شود فرد در مواجهه با استرس‌ها و چالش‌های زندگی، نگرشی

مثبت‌تر و سازگارانه‌تر داشته باشد (Antonovsky, 1993). این یافته که حس انسجام تأثیری مستقیم بر افزایش امیدواری دارد، به چند روش قابل تبیین است که نخست، زمانی که فرد از سطحی بالا از حس انسجام برخوردار باشد، وقایع زندگی را منطقی، قابل درک و مدیریت‌پذیر ادراک می‌کند. این ادراک مثبت باعث می‌شود فرد در مواجهه با چالش‌ها احساس درماندگی کمتری داشته باشد و توانایی خود را برای کنترل شرایط و عبور از مشکلات باور کند. چنین نگرشی به تدریج باعث شکل‌گیری امید به آینده می‌شود، زیرا فرد مشکلات را موقتی و قابل حل ارزیابی می‌کند. علاوه بر این، حس انسجام موجب می‌شود افراد در جریان زندگی خود معنا و هدفی مشخص را تجربه کنند. معنا داشتن در زندگی یکی از مؤلفه‌های اساسی در شکل‌گیری امیدواری است. زمانی که افراد اهدافی ارزشمند برای خود تعریف می‌کنند و باور دارند که می‌توانند به این اهداف دست یابند، سطح امیدواری آنها به شکلی معنادار افزایش پیدا می‌کند. در واقع، حس انسجام با فراهم آوردن چارچوبی شناختی و روان‌شناختی برای درک شرایط زندگی، مانع از شکل‌گیری احساس بی‌نظمی و بی‌هدفی می‌شود و به فرد کمک می‌کند تا برای آینده خود چشم‌اندازی مثبت و امیدوارکننده ترسیم کند. همچنین، مطالعات پیشین نشان داده‌اند حس انسجام می‌تواند به عنوان یک عامل محافظتی در برابر استرس و ناامیدی عمل کند (López-Martínez et al., 2021). افرادی که از حس انسجام بیشتری برخوردار هستند، در مقایسه با سایرین توانایی بیشتری در بازسازی ذهنی و تنظیم هیجانات خود دارند و این امر باعث می‌شود تا در شرایط دشوار، به‌جای تسلیم‌شدن و گرفتارشدن در افکار منفی، با

انگیزه و پشتکار بیشتری برای عبور از مشکلات تلاش کنند (Ben-Naim et al., 2017). این فرایند در نهایت باعث تقویت امیدواری و تاب‌آوری روان‌شناختی می‌شود. در مجموع، یافته مؤید این است که حس انسجام نه فقط به عنوان یک عامل شناختی و روان‌شناختی، نقش اساسی در شکل‌دهی نگرش مثبت افراد نسبت به زندگی ایفا می‌کند، بلکه از طریق ایجاد معنا و مدیریت‌پذیری در زندگی، زمینه را برای افزایش امیدواری و ارتقای سلامت روانی فراهم می‌آورد. همچنین، نقش میانجی حس انسجام در روابط بین جهت‌گیری مذهبی و حمایت اجتماعی ادراک‌شده با امیدواری نیز در این پژوهش به‌خوبی آشکار شد. حس انسجام که از سه مؤلفه درک‌پذیری، مدیریت‌پذیری و معناداری تشکیل شده است، به افراد کمک می‌کند تا جهان را به عنوان پدیده‌ای قابل فهم و معنادار ادراک کنند. بر اساس یافته‌های پژوهش، جهت‌گیری مذهبی درونی با تقویت حس انسجام، به دانشجویان این امکان را می‌دهد تا چالش‌های زندگی را در قالبی معنادار و قابل‌کنترل درک و در نتیجه، امیدواری بیشتری را تجربه کنند. همچنین، حمایت اجتماعی از طریق ایجاد حس انسجام به دانشجویان کمک می‌کند تا احساس تعلق و امنیت بیشتری داشته باشند و زندگی را منسجم‌تر و مدیریت‌پذیرتر درک کنند. در مجموع، حس انسجام به عنوان پلی میان عوامل مذهبی و اجتماعی، سازوکاری منسجم و یکپارچه برای تقویت امیدواری دانشجویان فراهم می‌کند.

به طور کلی، می‌توان گفت این پژوهش نیز، مانند سایر پژوهش‌های علمی، با محدودیت‌هایی همراه بوده است. نخست، جامعه آماری این مطالعه محدود به

طراحی برنامه‌های مداخله‌ای برای ارتقای سلامت روان و امیدواری دانشجویان مؤثر باشد. یافته‌های پژوهش تأکید می‌کند تقویت حس انسجام و حمایت اجتماعی در کنار ارتقای جهت‌گیری مذهبی درونی می‌تواند به عنوان راهکاری عملی برای بهبود وضعیت روان‌شناختی دانشجویان مورد توجه قرار گیرد.

منابع

بشارت، م. ع. (۱۳۸۶). ویژگی‌های روان‌سنجی و ساختار عاملی مقیاس چندبعدی حمایت ادراک‌شده. گزارش پژوهشی، دانشگاه تهران.

پروندی، ع.، مرادی، ا.، و عارفی، م. (۱۳۹۶). پیش‌بینی سلامت روان براساس امیدواری و جهت‌گیری مذهبی در زنان سرپرست خانوار. دین و سلامت، ۵(۲)، ۱۳-۲۲.

<http://jrj.mazums.ac.ir/article-1-441-fa.html>

حاتمی‌نژاد، م.، میردريکوند، ف.، و سپهوندی، م. ع. (۱۴۰۲). روابط ساختاری حساسیت اضطرابی و حس انسجام با آمادگی به مصرف مواد مخدر در دانشجویان: نقش واسطه‌ای دشواری در تنظیم هیجان. فصلنامه علمی اعتیادپژوهی، ۱۷(۷۰)، ۱۴۹-۱۷۴.

<http://etiadjohi.ir/article-1-3013-fa.html>

طباطبایی، س. ح.، جراره، ج.، و جعفری، ا. (۱۴۰۲). نقش میانجی جهت‌گیری مذهبی در ارتباط بین راهبردهای تنظیم‌شناختی هیجان و اضطراب کرونا. مطالعات روان‌شناختی، ۱۹(۲)، ۱۳۰-۱۱۷.

دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه لرستان بوده که ممکن است تعمیم نتایج به سایر جوامع آماری را با محدودیت مواجه کند. دوم، روش جمع‌آوری اطلاعات ابزارهای خودگزارش‌دهی بوده‌اند که ممکن است تحت تأثیر سوگیری‌های پاسخ‌دهی قرار گرفته باشند. سوم، این پژوهش به صورت مقطعی انجام شده است و نمی‌توان روابط علی بین متغیرها را به طور دقیق بررسی کرد. بنابراین، برای تأیید نتایج به مطالعات طولی نیاز است. بر همین اساس، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی با استفاده از نمونه‌های بزرگ‌تر و متنوع‌تر در سایر دانشگاه‌ها و محیط‌های فرهنگی متفاوت تکرار شوند تا تعمیم‌پذیری نتایج افزایش یابد. همچنین، استفاده از روش‌های ترکیبی (کمی و کیفی) می‌تواند درکی عمیق‌تر از سازوکارهای مؤثر بر امیدواری دانشجویان ارائه دهد. پژوهش‌های طولی نیز می‌توانند تغییرات امیدواری در طول زمان و نقش متغیرهای پیش‌بین و میانجی را به طور دقیق‌تر بررسی کنند. علاوه بر این، بررسی مداخلات آموزشی و مشاوره‌ای برای تقویت جهت‌گیری مذهبی درونی، حمایت اجتماعی و حس انسجام می‌تواند کاربردهای عملی پژوهش را گسترش دهد. در نهایت، به طور کلی، می‌توان گفت نتایج پژوهش نشان داد جهت‌گیری مذهبی و حمایت اجتماعی ادراک‌شده نقشی مهم در تبیین امیدواری دانشجویان ایفا می‌کنند و حس انسجام به عنوان متغیر میانجی، این روابط را تقویت می‌کند. نتایج این پژوهش بیانگر آن است که باورهای مذهبی درونی و حمایت اجتماعی، با تقویت احساس معنا، امنیت و انسجام در زندگی، به دانشجویان کمک می‌کنند تا دیدگاهی مثبت‌تر نسبت به آینده داشته باشند. بر این اساس، توجه به این عوامل می‌تواند در

۲۷-۱۳، (۱)۷

<https://doi.org/10.22126/jap.2021.6043.1494>

نوروزی همایون، م. ر.، صادقی، م.، صدری‌دمیرچی، ا.، و حاتمی‌نژاد، م. (۱۴۰۳). رابطه حس انسجام و حمایت اجتماعی ادراک‌شده با تاب‌آوری: نقش میانجی راهبردهای انطباقی تنظیم‌شناختی هیجانی سالمندان. *روان‌شناسی پیری*، ۱۰(۴)، ۴۰۵-۴۲۷.

<https://doi.org/10.22126/jap.2025.11026.1801>

References

- Abuelezam, N. N., Lipson, S. K., Abelson, S., Awad, G. H., Eisenberg, D., & Galea, S. (2022). Depression and anxiety symptoms among Arab/Middle Eastern American college students: Modifying roles of religiosity and discrimination. *PLOS ONE*, 17(11), e0276907. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0276907>
- Allport, G. W., & Ross, J. M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5(4), 432-443. <https://doi.org/10.1037/h0021212>
- Antonovsky, A. (1987). *Unraveling the mystery of health: How people manage stress and stay well*. Jossey-Bass.
- Antonovsky, A. (1993). The structure and properties of the sense of coherence scale. *Social Science & Medicine*, 36(6), 725-733. [https://doi.org/10.1016/0277-9536\(93\)90033-z](https://doi.org/10.1016/0277-9536(93)90033-z)
- Bareket-Bojmel, L., Shahar, G., Abu-Kaf, S., & Margalit, M. (2021). Perceived social support, loneliness, and hope during the COVID-19 Pandemic: Testing a mediating model in the UK, USA, and Israel. *British Journal of Clinical*
- فلاحی، و.، نریمانی، م.، اسماعیلی، ن.، و موسوی، س. س. (۱۴۰۲). نقش حس انسجام و باورهای امید در پیش‌بینی سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان. *مطالعات آموزشی و آموزشگاهی*، ۱۲(۳)، ۵۸۱-۵۶۳.
- <https://doi.org/10.48310/pma.2023.3331>
- کرمانی، ز.، خداپناهی، م. ک.، و حیدری، م. (۱۳۹۰). ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس امید اسنایدر. *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، ۵(۴)، ۲۳-۷. https://apsy.sbu.ac.ir/article_95512.html?lang=fa
- کریمی، ر.، میرزائیان، ب.، و عباسی، ق. (۱۴۰۱). اثربخشی روان‌درمانی مثبت‌گرا بر امید به زندگی و بهزیستی روان‌شناختی زنان مبتلا به سرطان پستان. *فصلنامه خانواده‌درمانی کاربردی*، ۳(۵)، ۵۴-۳۵.
- <https://doi.org/10.61838/kman.aftj.3.5.4>
- میکائیلی، ن.، و حاتمی‌نژاد، م. (۱۴۰۲). بررسی ارتباط هوش معنوی با میزان تاب‌آوری روان‌شناختی و شادکامی در دانشجویان دانشگاه لرستان. *پژوهش‌های نوین در مطالعات علوم انسانی/اسلامی*، ۲(۴)، ۱۲۷-۱۱۷. https://api.lu.ac.ir/article_710223.html
- نریمانی، م.، و عینی، س. (۱۴۰۰). مدل علی اضطراب ویروس کرونا در سالمندان بر اساس تنیدگی ادراک‌شده و حس انسجام: نقش میانجی حمایت اجتماعی ادراک‌شده. *روان‌شناسی پیری*،

- Counted, V., Pargament, K. I., Bechara, A. O., Joynt, S., & Cowden, R. G. (2022). Hope and well-being in vulnerable contexts during the COVID-19 pandemic: does religious coping matter?. *The Journal of Positive Psychology*, 17(1), 70-81.
<https://doi.org/10.1080/17439760.2020.1832247>
- D'Amico Guthrie, D., & Friht, V. (2020). On-Campus Social Support and Hope as Unique Predictors of Perceived Ability to Persist in College. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, 22(3), 522-543.
<https://doi.org/10.1177/1521025118774932>
- Dietz, P., Reichel, J. L., Edelman, D., Werner, A. M., Tibubos, A. N., Schäfer, M., ..., & Pfirrmann, D. (2020). A Systematic Umbrella Review on the Epidemiology of Modifiable Health Influencing Factors and on Health Promoting Interventions Among University Students [Systematic Review]. *Frontiers in Public Health*, 8.
<https://doi.org/10.3389/fpubh.2020.00137>
- Ezzy, D., Bouma, G., Barton, G., Halafoff, A., Banham, R., Jackson, R., & Beaman, L. (2020). Religious Diversity in Australia: Rethinking Social Cohesion. *Religions*, 11(2), 92. <https://www.mdpi.com/2077-1444/11/2/92>
- Fallahi, V., Narimani, M., Esmaili, N., & Mousavi Tolun, S. (2023). The role of sense of cohesion and hope Beliefs in predicting students' academic adjustment. *Educational and Scholastic Studies*, 12(3), 563-581.
<https://doi.org/10.48310/pma.2023.3331> [In Persian]
- Feldman, D. B., Einav, M., & Margalit, M. (2018). Does Family Cohesion Predict Children's Effort? The Mediating Roles of Sense of Coherence, Hope, and Loneliness. *The Journal of Psychology*, 152(5), 276-289.
- Psychology*, 60(2), 133-148.
<https://doi.org/10.1111/bjc.12285>
- Ben-Naim, S., Roni, L.-R., Michal, E., Hadar, B., & Margalit, M. (2017). Academic self-efficacy, sense of coherence, hope and tiredness among college students with learning disabilities. *European Journal of Special Needs Education*, 32(1), 18-34.
<https://doi.org/10.1080/08856257.2016.1254973>
- Besharat, M. A. (2007). *Psychometric properties and factor structure of the multidimensional scale of perceived support*. University of Tehran. [In Persian]
- Bollen, K. A. (1989). *Structural Equations with Latent Variables*. Wiley.
- Budak, S. E., & Ay Kaatsız, M. A. (2024). The Effect of Perceived Social Support and Spiritual Care Needs in Predicting Hope in Oncology Patients. *Cancer Nursing*, 12(10), 1097-1109.
<https://doi.org/10.1097/NCC.0000000000001370>
- Chen, X., Ma, Y., Wu, R., & Liu, X. (2021). Moderating Roles of Social Support in the Association between Hope and Life Satisfaction among Ethnic Minority College Students in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(5), 2298.
<https://www.mdpi.com/1660-4601/18/5/2298>
- Colomer-Pérez, N., Paredes-Carbonell, J. J., Sarabia-Cobo, C., Useche, S. A., & Gea-Caballero, V. (2022). Self-Care and Sense of Coherence: A Salutogenic Model for Health and Care in Nursing Education. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(15), 9482.
<https://www.mdpi.com/1660-4601/19/15/9482>

- commitment. *Archive for the Psychology of Religion*, 46(1), 3-15.
<https://doi.org/10.1177/00846724231202552>
- Jeserich, F., Klein, C., Brinkhaus, B., & Teut, M. (2023). Sense of coherence and religion/spirituality: A systematic review and meta-analysis based on a methodical classification of instruments measuring religion/spirituality. *PLOS ONE*, 18(8), e0289203.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0289203>
- Karimi, R., Mirzaian, B., & Abbasi, G. (2022). The Effectiveness of Positive Psychotherapy on Life Expectancy and Psychological Well-Being in Women with Breast Cancer. *Applied Family Therapy Journal (AFTJ)*, 3(5), 35-54.
<https://doi.org/10.61838/kman.aftj.3.5.4> [In Persian]
- Kelley, H. H., Hendricks, J. J., Chelladurai, J. M., Marks, L. D., & Dollahite, D. C. (2024). "We have hope": An exploration of hope in highly religious families. *Family Relations*, 73(1), 466-483.
<https://doi.org/10.1111/fare.12937>
- Kermani, Z., Khodapanahi, M. K., & Heidari, M. (2011). Psychometric properties of the Snyder Hope Scale. *Quarterly Journal of Applied Psychology*, 5(4), 7-23.
https://apsy.sbu.ac.ir/article_95512.html?lang=fa [In Persian]
- Khorakian, A., Baregheh, A., Jahangir, M., Heidari, A., & Saadatyar, F. S. (2024). Household food waste prevention behavior: the role of religious orientations, emotional intelligence, and spiritual well-being. *Journal of Environmental Planning and Management*, 67(1), 59-84.
<https://doi.org/10.1080/09640568.2022.2097062>
- Khoshgoftar, Z., Karamali, F., Zamani Nasrabadi, M., & Hatami Nejad, M. (2023). Investigating the relationships between problem-solving ability, <https://doi.org/10.1080/00223980.2018.1447434>
- Francis, L. J., Village, A., & Powell, R. (2019). Quest-religious orientation among church leaders in Australia: A function of psychological predisposition or openness to mystical experience? *Psychology of Religion and Spirituality*, 11(2), 123-130.
<https://doi.org/10.1037/rel0000125>
- Hatami Nejad, M., Mirderikvand, F., & Sepahvandi, M. (2024). Structural Relationships of Anxiety Sensitivity and Sense of Coherence with Readiness to Use Substances in College Students: The Mediating Role of Difficulty in Emotion Regulation. *Research on Addiction*, 17(70), 149-174.
<https://doi.org/10.61186/etiadjohi.17.70.149> [In Persian]
- Hatami Nejad, M., Noferesti, A., & Amiri, M. (2025). The Role of Spiritual Intelligence in Student Resilience: Examining the Mediating Effect of Self-Efficacy. *Mental Health, Religion & Culture. In Progress*.
- He, Y., Wang, R., Mo, L., & Feng, L. (2024). Mediating Effects of Perceived Social Support on the Relationship between Comfort and Hope in Hospitalized Patients with Acute Ischemic Stroke. *Journal of Nursing Management*, 2024(1), 6774939.
<https://doi.org/10.1155/2024/6774939>
- Hu, L. t., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
<https://doi.org/10.1080/107055199009540118>
- Humala, C. H., Eisenberg, S. J., & Coy, A. E. (2024). Intrinsic and extrinsic religious orientation as a moderator of key predictors of romantic relationship

- <https://doi.org/10.22126/jap.2021.6043.1494> [In Persian]
- Noroozi Homayoon, M., Sadeghi, M., Sadri Damirchi, Esmaeil, & Hatami Nejad, M. (2024). The Relationship between Sense of Coherence and Perceived Social Support with Resilience: The Mediating Role of Adaptive Cognitive-Emotional Regulation Strategies in Older Adults. *Aging Psychology*, 10(4), 427-405. <https://doi.org/10.22126/jap.2025.11026.1801> [In Persian]
- Parvandi, A., Moradi, A., & Arefi, M. (2018). Prediction of Mental Health Based on Hope and Religious Orientation among Female Householders. *Religion and Health*, 5(2), 13-22. <http://jrh.mazums.ac.ir/article-1-441-en.html> [In Persian]
- Pasaribu, D., Martens, P., & Takwin, B. (2021). Do religious beliefs influence concerns for animal welfare? the role of religious orientation and ethical ideologies in attitudes toward animal protection amongst Muslim teachers and school staff in East Java, Indonesia. *PLOS ONE*, 16(7), e0254880. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0254880>
- Rohani, C., Khanjari, S., Abedi, H. A., Oskouie, F., & Langius-Eklöf, A. (2010). Health index, sense of coherence scale, brief religious coping scale and spiritual perspective scale: psychometric properties. *J Adv Nurs*, 66(12), 2796-2806. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2010.05409.x>
- Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., Yoshinobu, L., Gibb, J., Langelle, C., & Harney, P. (1991). The will and the ways: development and validation of an individual-differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(4), 570-585. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.60.4.570>
- resilience and academic burnout in virtual medical education students using structural equation modeling. *Psychological Science and Education*, 28(4), 134-144. <https://doi.org/10.17759/pse.2023280408>
- Kline, R. B. (2015). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. Guilford Publications.
- Krok, D., Zarzycka, B., & Telka, E. (2021). The Religious Meaning System and Resilience in Spouse Caregivers of Cancer Patients: A Moderated Mediation Model of Hope and Affect. *Journal of Religion and Health*, 60(4), 2960-2976. <https://doi.org/10.1007/s10943-021-01278-7>
- López-Martínez, C., Orgeta, V., Frías-Osuna, A., & Del-Pino-Casado, R. (2021). The mediating role of sense of coherence on mental health outcomes in carers of older dependent relatives: A longitudinal study. *Int J Geriatr Psychiatry*, 36(5), 722-730. <https://doi.org/10.1002/gps.5472>
- Mahammadzadeh, A., Poursharifi, H., & Alipour, A. (2010). Validation of Sense of Coherence (SOC) 13-item scale in Iranian sample. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 5, 1451-1455. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.07.306>
- Mikaeili, N., & Hatami Nejad, M. (2024). Investigating the relationship between spiritual intelligence and psychological resilience and happiness in Lorestan University students. *New researches in Islamic humanities Studies*, 2(4), 117-127. https://api.lu.ac.ir/article_710223.html [In Persian]
- Narimani, M., & Eyni, S. (2021). The Causal Model of Coronavirus Anxiety in the Elderly Based on Perceived Stress and Sense of Cohesion: The Mediating Role of Perceived Social Support. *Aging Psychology*, 7(1), 27-13.

- Wnuk, M. (2021). Links between Faith and Some Strengths of Character: Religious Commitment Manifestations as a Moderators. *Religions*, 12(9), 786. <https://www.mdpi.com/2077-1444/12/9/786>
- Xiang, G., Teng, Z., Li, Q., Chen, H., & Guo, C. (2020). The influence of perceived social support on hope: A longitudinal study of older-aged adolescents in China. *Children and Youth Services Review*, 119, 105616. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105616>
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Journal of Personality Assessment*, 52(1), 30-41. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa5201_2
- Tabatabaee, S. H., Jarareh, J., & Jafari, A. (2023). The Mediating Role of Religious Orientation in the Relationship between Cognitive Emotion Regulation Strategies and Corona Anxiety. *Journal of Psychological Studies*, 19(2), 117-130. <https://doi.org/10.22051/psy.2023.43763.2787> [In Persian]
- Talebian, F., Araghian Mojarad, F., & Yaghoubi, T. (2023). The Relationship Between Religion Orientation and Moral Courage: A Study on Nursing Students. *Journal of Nursing and Midwifery Sciences*, 10(4), e139916. <https://doi.org/10.5812/jnms-139916>
- Upenieks, L. (2023). “The assurance of things hoped for, the conviction of things not seen”: racial differences in the effects of changes in religiosity and hope in later life. *Journal of Religion, Spirituality & Aging*, 35(2), 112-138 . <https://doi.org/10.1080/15528030.2021.1998817>